

Про інноваційність освітнього процесу у ЗДО та 33 типових помилки вихователя на занятті.

Педагогічне наставництво для вихователів-початківців

Оскільки в основу оновленого Базового компонента дошкільної освіти покладено особистісно орієнтовану модель, професійне завдання кожного вихователя ЗДО - з розумінням справи поставитися до переходу від навчально-дисциплінарної до особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти, в результаті чого проводити зміщення акцентів із фронтальних форм роботи з дітьми на індивідуальні, а оцінювання діяльності дітей навіть під час проведення фронтальних занять розглядати з позицій індивідуально-диференційованого підходу до розвитку кожної конкретної дитини, орієнтуючись на її «зону найближчого розвитку».

Особистісно орієнтовані технології ставлять у центр усієї освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних умов для її розвитку, реалізації її природніх потенційних можливостей. Ці технології цілком відкидають примус, реалізують демократизм, рівність і партнерство, співдружність та співтворчість у відносинах «вихователь - дитина», роблять акцент на наданні дитині свободи вибору та самостійності. Це - технології, які забезпечують нестресогенний психологічний мікроклімат у групі, коли імпульсивність, агресивність, тривожність у дитини перебувають у межах норми. Це - технології, які можна назвати здоров'язбережувальними та здоров'яформувальними, бо забезпечують щасливе дитинство дошкільника... Таким чином, вихователь має розуміти, що суть особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти полягає у розвитку, навчанні і вихованні особистості з проведенням максимально можливої індивідуально-диференційованої освітньої роботи, створенням умов для саморозвитку і самонавчання кожної окремо взятої дитини, формуванні її життєвої компетентності у різних видах діяльності.

Реалізованість вихователем особистісно-орієнтованого підходу до дітей на занятті (та у різних видах практичної діяльності) передбачає:

- використання індивідуально-диференційованих завдань;
- роботу у парах, трійках;
- об'єднання дітей у мікрогрупи;
- постійне відзначення успіхів дитини;
- активізацію кожної дитини;
- свободу вибору матеріалів;
- надання можливості для самореалізації та самопрезентації;
- наявність розвивальних дидактичних матеріалів для кожної дитини.

О. Кононко наголошує на тому, що життєва компетентність дитини, рівень виконання нею програми, БКДО залежить як від умов, у яких проживає дитина, так і від того, які вихователі працюють з дітьми, чим саме займалися діти, що і у який спосіб пізнавали навколишнє, які розвивальні технології при цьому використовувалися. Вихователь має також усвідомлювати, що життєва компетентність дошкільника, його дошкільна зрілість вважаються достатніми, якщо дитина навчиться сама давати собі раду у житті, обслуговувати себе, відстоювати свою думку, вільно користуватися здобутими ЗУНами у своїй життєдіяльності, легко вступати у контакт із дорослими та ровесниками, разом гратися та домовлятися про свої дії, володіти базовими якостями, такими, як самостійність, працелюбність, людяність, розсудливість, справедливість, відповідальність, креативність - ось саме така кінцева мета якості дошкільної освіти, досягнення якої можливе шляхом активного оновлення освітнього процесу в ЗДО на засадах інтеграції.

Оскільки інтегрований підхід до освітнього процесу в ЗДО заявлений Державними стандартами дошкільної освіти та усіма Програмами розвитку дітей, вихователь має уміти осучаснювати заняття на інтеграційних засадах, тобто поєднувати на ньому знання і досвід дітей з різних освітніх напрямів і не обмежувати свою освітню діяльність з дошкільниками лише предметними заняттями. А вважаючи за доцільне зберегти всі позитиви накопиченого практикою досвіду організації освітнього процесу у режимі предметних занять, вихователі мають внести принципові корективи як у зміст, так і у способи навчально-пізнавальної роботи з дітьми. Одним із шляхів оптимізації освітнього процесу за занятійною моделлю має бути скорочення кількості загальногрупових занять на користь індивідуальних та індивідуально-підгрупових, що дає змогу вихователю вивільняти час для самовизначення кожній окремій дитині та занять за інтересами. А також активно поширювати, крім тематичних, комплексних, комбінованих, контрольних занять практику проведення інтегрованих занять, які вже надто добре вписалися у практику освітньої роботи з дошкільниками.

Оптимізувати освітній процес у ЗДО допомагає активне застосування вихователем сучасних педагогічних інновацій, у тому числі інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій, що дає можливість перетворити нудне навчання дітей на занятті на активну і захоплюючу гру.

В умовах реалізації особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти та на виконання заявлених БКДО-2021 завдань з підвищення якості дошкільної освіти, важливим завданням кожного вихователя є ретельний аналіз стану ігрового предметно-розвивального середовища у групі, яке має забезпечувати індивідуальний розвиток кожної дитини і суттєво розширюватися та збагачуватися з переходом дітей із однієї вікової групи до наступної. Обладнання території групи має бути розраховане, насамперед, на практичну творчу діяльність дитини, пов'язану з її побутом, щоб поступово готувати її до життя, а також сприяти її фізичному та

психічному розвитку. Предметно-ігрове розвивальне середовище у групі має бути динамічним, мобільним (змінюване) і збагачуватися залежно від віку, індивідуальних особливостей дітей, пори року, тем, які вивчаються на занятті та протягом дня. Так само повинен бути достатній і правильний підбір різноманітного дидактичного матеріалу для дітей на кожному занятті (сучасного, розвивального, завжди чистого, яскравого, естетичного, доступного, багатоваріативного і обов'язково - диференційованого).

Вихователі нерідко досить некритично, навіть безвідповідально ставляться до використання у роботі низькоякісних конспектів занять та перспективно-календарних планів освітньої роботи, які, на жаль, масово друкуються у фаховій пресі та висвітлюються в інтернеті, у яких порушені будь-які закони логіки, а не лише інтеграції. Окремі ЗДО своєю педагогічною радою іноді затверджують готову друковану основу календарно-перспективного планування освітнього процесу, розроблену іншими педагогічними колективами і пристосовану до їхніх умов, дітей, навчально-методичної бази і, зрештою, виходячи лише зі своїх можливостей і професійної майстерності. Готовий план роботи породжує бездумного вихователя, як наголошує Наталія Гавриш, - позбавляє освітній процес особистісно орієнтованого підходу до вихованців, зупиняє творчість та підвищення професійного росту педагога; кимось розписаний до дрібниць щоденний план роботи вихователя, точне і бездумне слідування складеному кимось - це пережиток минулого. Освітній процес у таких ЗДО не завжди можна назвати творчим та інноваційним, а систему планування - побудовану з дотриманням принципу інтеграції, який мав би забезпечити змістову цілісність освітнього процесу та високу якість дошкільної освіти.

Враховуючи означені особливості освітнього процесу у сучасному ЗДО, сьогодні ставляться вимоги і до самих занять, які проводять вихователі з дошкільниками.

Вимоги до занять у сучасному ЗДО

- початок заняття завжди робити інтригуючим, цікавим, незвичним;
- обов'язкова ігрова форма проведення заняття;
- чітка мотивація цілей заняття та усіх його завдань (Для чого це потрібно робити? Для кого? Як маємо допомогти вирішити проблему? Що можемо зробити? З чого почнемо?);
- раціональне використання часу на занятті, помешкання групи, зміни видів діяльності дітей (обов'язково чергувати діяльність дітей на килимку та практичну роботу за столами);
- не садовити дітей за столи, якщо у столах немає зовсім потреби;
- чергувати розумову та рухову діяльність дітей на занятті);
- забезпечувати ефективність використання на кожному занятті новітніх технологій та педідей, інтерактивних методів, методології ТРВЗ;

- відмовитися від навчально-дисциплінарних занять-уроків, які були раніше у школі; забезпечувати міжпредметні зв'язки, інтеграцію різних видів діяльності дітей;
- створювати «ситуацію успіху» для кожної дитини (доброзичлива атмосфера; цікава мотивація дитячих видів діяльності;
- створення настрою та радості;
- можливість вільно висловлюватися без критики зі сторони вихователя чи дітей;
- обов'язкова підтримка дорослого;
- заохочення та похвала дитини, захоплення її успіхами тощо);
- відмова від надмірної опіки дітей (не робити дітям «ведмежої послуги»);
- вчити дітей знаходити багатоваріативне розв'язання поставлених завдань і не задовольнятися однією стандартною чи заготовленою відповіддю;
- забезпечувати ефективність заняття шляхом вирішення дітьми творчих завдань та відкритих запитань, серед яких виділяють:

- гіпотетичні запитання, які стимулюють розвиток думки дитини, її міркувальних навичок (Що б ви зробили, коли б...? Що б ви зробили, якби...? Що б ви подумали, коли б...?)

- запитання-роздуми, які спонукають дитину до розмірковувань, власного вирішення проблеми (Як ми можемо допомогти розв'язати цю проблему?)

- запитання-виявлення власної позиції, які доводять дитині, що її думка є дуже важливою і цікавою для вихователя і він хоче порадитися з нею, прислухатися до неї (А що ти думаєш з цього приводу? Що ти відчуваєш? Як ти ставишся до цього?)

- запитання-заохочення, підтримка, які дають можливість дитині розкрити свої погляди і життєвий досвід, а вихователю - заохотити дитину до активної мовленнєво-творчої діяльності (Цікаво, а що ж сталося потім? Хотілося б знати, як було далі насправді?)

- запитання-розслідування, які дають можливість дитині пояснити і довести свою думку, розвивають доказове мислення (Чому ти так вважаєш? Хто думає по іншому? Чому ти не погоджуєшся з тим, що ...?)

- запитання-уточнення, підбиття підсумків, які допомагають довести думку до кінця і зробити відповідні висновки про правильність рішення (Чи правильно міркує хлопчик, коли сказав, що...? Отже, хто з них сказав правильно?)

- запитання-пошук згоди, яким можна почати чи завершити бесіду, дискусію на занятті (Чи погоджуєтесь ви з тим, що...? Чи всі згодні з тим, що...?);

- забезпечувати можливості дітей для самостійних відкриттів, пошуку, дій;
- усі відповіді дітей повинні бути обґрунтовані, вислухані;

- наявність індивідуального розвивального матеріалу на кожному занятті;
- правильне розташування дітей - запорука успіху (на килимку - стрічкою, півколом, у колі, у два ряди; за столами - у парах та малих групах, щоб діти мали можливість бачити обличчя один одного, а не спину);
- дбати про активну мовленнєву діяльність кожної дитини, а не лише кількох дітей, які, нібито створюють робочу атмосферу на занятті;
- обмежувати у мовленні вихователя вживання антипедагогічних виразів, що «замикають» дітей на вихователя (наприклад: неправильно; не думаєш; помовчи; зараз не час; ловиш гав; спиш на занятті та ін.);
- забезпечувати гігієнічні, педагогічні, психологічні, естетичні умови для проведення заняття, охорону життя та здоров'я дітей.

Ось тепер, коли розглянули ряд особливостей інноваційних підходів до освітнього процесу у ЗДО та основні вимоги до занять, звернемо увагу на типові помилки, які часто допускають вихователі на занятті. А саме, виділимо ті, які у практиці роботи зустрічаються найчастіше.

33 типових помилки вихователя на занятті:

1. У наказовій формі пропонує дітям покинути свої справи за інтересами («Діти, збирайте іграшки і сідайте на заняття!»), ставить несподіване завдання дітям, коли вони ще зайняті творчим процесом («Будемо займатися математикою!»). (Потрібно уміло і професійно мотивувати/зацікавити дітей темою заняття, надати трохи часу для завершення улюбленої справи, прибрати усе на місце та долучитися до не менш цікавого заняття).
2. Програмові завдання недосконалі і не розкривають у достатній мірі теми заняття, а лише поверхнево. (Потрібно чітко визначатися із темою і конкретними програмовими завданнями відповідно до віку, які б допомагали вихователю доступно, широко і цікаво розкрити тему).
3. Розпочинає заняття і веде його директивним тоном. (Потрібно створити позитивну атмосферу («ситуацію успіху»), щоб діти виявили зацікавленість та ініціативу, захопитися їх бажанням долучитися до заняття та забезпечити партнерську взаємодію і дружню співпрацю з ними).
4. Діти сидять на стільчиках, а вихователь стоїть над ними. (Потрібно займати позицію «на рівні очей дітей»: діти стоять - вихователь стоїть, діти сідають - вихователь сідає, тим самим демонструє вихованцям, що він їх друг і рівноправний партнер у цікавій бесіді чи спільній грі).
5. Проводить усе заняття за столами. (Потрібно періодично чергувати місце розташування дітей: на килимку та за столами; забезпечувати зміну статичного

положення дітей; столи використовувати бажано лише у випадку, коли у цьому настає потреба).

6. Демонструє наочність, не звертаючи увагу на дітей, яким погано її видно. (Потрібно правильно розташувати дітей (стрічкою, півколом чи у два ряди на килимку) та поставити мольберт посередині, щоб було усім зручно споглядати картину; якщо потрібно розглянути предмет з усіх сторін, краще розсадити дітей кружка, а предмет поставити на столику посередині; доречно перепитати дітей, чи усім добре видно).

7. Багато зайвого у полі зору дітей, того, що не буде потрібне на занятті і може заважати їм сконцентруватися на головному. (Потрібно перед заняттям відсунути зайві столи, прибрати зайві стільці, щоб вивільнити місце для проведення фізкультхвилинки чи веселої руханки, заховати зайву наочність, іграшки та предмети, які відволікають увагу дітей, тощо).

8. Після «сухого» пояснення та подачі нового матеріалу, засипає запитаннями на закріплення тільки-но запропонованого матеріалу та вимагає негайної відповіді дітей. (Потрібно подавати новий матеріал у цікавій, доступній, ігровій формі, з використанням яскравої дидактичної наочності, різноманітних педтехнологій, наприклад: сюрпризний момент, відкрите/проблемне запитання, моделювання проблемних ситуацій, дослідницько-пошукова діяльність та творча робота дітей, інтерактивна вправа тощо. Лише тоді доцільно ставити дітям запитання на закріплення матеріалу, проте краще зробити це у цікавій дидактичній грі чи інтерактивній вправі під кінець заняття).

9. Пропонує дітям однаковий матеріал для роботи; часто сам дорослий роздає кожній дитині матеріал. (Потрібно давати дітям можливість вільного вибору матеріалів для самостійної і творчої роботи).

10. Пропонує всім дітям однакові за складністю завдання. (Потрібно у доборі розвивальних завдань враховувати рівень розвитку дитини та здійснювати індивідуально-диференційований підхід: сильнішим дітям пропонувати ускладнені завдання, слабшим - простіші).

11. Задовольняється хорошою відповіддю дітей. (Потрібно виробити правила групи, серед яких: не викрикувати, не перебивати один одного, поважати товариша, почекати своєї черги; вчити дітей відповідати по одному, кого назве вихователь; вчити відповідати повним реченням та з дотриманням правил мовленнєвого етикету).

12. Адресує запитання конкретній дитині і довго чекає від неї відповіді. (Запитання потрібно ставити усім дітям колективно, щоб спонукати їх до міркувань, а лише потім звертатися до конкретної дитини, дати час їй подумати;

якщо дитина не може висловити думку самостійно, можна звернутися за допомогою до товаришів).

13. Не звертається до дитини із запитанням повторно. (Потрібно перепитати дитину повторно після того, як їй був наданий час подумати).

14. Не дає дитині подумати самостійно, відповідає за неї і просить повторити готову відповідь. (Потрібно дати час дитині на роздуми і продовжувати працювати з іншими дітьми).

15. Поспішає самостійно відповісти на своє запитання, не даючи можливості дітям подумати, або, не довіряючи дитячому розумінню, підказує способи розв'язання завдання. (Потрібно дати час дітям на роздуми, поставити їм навідні запитання, щоб спрямувати до правильного міркування та відповіді).

16. Занадто багато часу й місця залишає на занятті для себе, своїх багатослівних промов та амбіцій. (Потрібно якомога коротше, чіткіше і доступніше дітям викладати свою основну думку та давати більше можливостей для забезпечення високої мовленнєвої активності кожної дитини).

17. Дозволяє довгі паузи на занятті (роздає матеріал, розкладає аркуші паперу та олівці, читає конспект - що говорити далі, відволікається на сторонні розмови). (Потрібно заздалегідь готуватися до заняття та продумувати усі його моменти на кожному етапі, аби не втратили діти інтерес).

18. Порівнює відповідь чи виконане завдання дитини з іншими дітьми («У тебе вийшло гірше, ніж у Андрійка»; «Ти не подумала, тому відповіла неправильно, а Оленка молодець, подумала і відповіла правильно»). (Потрібно порівнювати дитину саму із собою, з учорашньою та обов'язково заохочувати її: «Ти молодець! Сьогодні зробила краще, як на минулому занятті!»; «Розумниця, ти дуже стараєшся!»; «Я дуже задоволена тобою»; «Ти можеш більше зробити, я впевнена» тощо).

19. Постійно відволікає дітей від розпочатої творчої роботи і намагається ще щось пояснювати чи нагадувати їм. (Потрібно нагадати та в'яснити усе до того, як діти приступлять до самостійної роботи, і намагатися не втручатися у їх творчий процес без нагальної потреби; більше уваги надати дитині, яка потребує індивідуальної допомоги, підтримати її та підбадьорити; дати трохи часу дитині на завершення роботи чи виправлення недоліків).

20. Запитує дітей по черзі у тому порядку, як вони сидять на стільчиках, таким чином змушує інших дітей довго чекати своєї черги. (Потрібно усувати можливості тривалих очікувань дітьми та запитувати їх не по черзі, а урзотіч.

Таким чином, діти будуть уважніші і не виникатимуть проблеми дисциплінарного характеру).

21. Вимагає від дітей посидіти за столом і почекати, поки всі решта не завершать роботу. (Потрібно запропонувати дитині по завершенні роботи прибрати своє робоче місце і тихенько погратися в ігровому куточку; якщо дитина виявить бажання, можна запропонувати їй виконати ще одне завдання або допомогти товаришеві).

22. Звертається із запитаннями до одних і тих же дітей, на яких «робить ставку» і будує весь хід заняття (начебто досить результативного). (Потрібно використовувати усі сучасні технології, методи і прийоми активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності кожної дитини, працювати у діалозі (інтерактиві)).

23. Не залучає дітей до діалогу/полілогу, колективного вирішення проблеми, а задовольняється бесідою з кількома дітьми, де решта - лише пасивні слухачі. (Потрібно відводити особливе місце на занятті для інтерактивних технологій (методів і вправ), які б активізували мовленнєву активність, творчу уяву, нестандартне мислення, творчі здібності дошкільнят. Наприклад: «Що було б, якби...?», «Ланцюжок слів», «Асоціації», «Навмисна помилка або Провокація», «Добре-погано», «Коло ідей», «Реклама (Де можна використати цей предмет?)», «Якби я був (була)...», «Що тут зайве?», «Якби на Землі...», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Перевтілення», «Дебати», «Не закінчене речення», «Бесіда-діалог», «Мокрі (солодкі, кислі, жовті, червоні...) слова», «Закінчи думку», «Я щаслива (-ий), коли...», «Звірі узимку говорять про...», «Загадування бажань» та багато інших).

24. Звертається лише із запитаннями репродуктивного характеру - на відтворення засвоєних знань і демонстрування рівня навченості дітей. (Потрібно репродуктивні запитання чергувати із продуктивними відкритими (пошуковими, творчими), які спонукають дитину до розмірковувань, обґрунтування думки, нестандартного вирішення, дослідництва, експериментування, розвитку логічного/креативного мислення).

25. Зловживає зауваженнями дисциплінарного порядку, які завжди свідчать про втрату чи зниження інтересу дітей до заняття та недостатній професіоналізм вихователя. (Потрібно ретельно готуватися до заняття, завчасно продумувати засоби, методи і прийоми для підсилення інтересу дітей; проводити заняття у темпі, чергуючи різні види діяльності дітей).

26. Не відповідає на запитання дитини, яке «не вписується» до теми заняття, або вдає, що не почула запитання. (Потрібно адекватно реагувати на

несподіване запитання і, по можливості, дати на нього коротку і доступну відповідь; а можна, за браком часу, домовитися з дитиною повернутися до запитання після заняття).

27. Вживає антипедагогічні вирази («Неправильно», «Не думаєш», «Ловиш гав», «Неуважний», «Розсіяний», «Помовч!» та ін.), висміює невдалу думку дитини. (Потрібно уникати подібних виразів на адресу дитини, бо вони суперечать її праву на вільний виклад думки, принижують її гідність, «замикають» дитину на вихователя, знижують подальшу пізнавальну та мовленнєву активність; потрібно допомагати дітям аналізувати помилкові відповіді, а не відкидати їх чи засуджувати за це дитину).

28. Перебиває дитину, якщо її думка здається неправильною; орієнтує дітей на заготовлену «правильну» відповідь і не чує цінної, хоч і не зовсім вдало оформленої відповіді дитини. (Потрібно дати можливість дитині висловитися та запитати, чому вона так думає; доречно поставити навідне запитання дитині, щоб вияснити хід її міркування та довести свою думку до кінця; краще ставити дітям запитання, які не передбачають однозначної відповіді, а багатоваріативні і нестандартні).

29. Не реагує на перші ознаки втоми дітей (порушення координації рухів (особливо рук); моторний неспокій (лягає на стіл, штовхається, безцільно бігає); часті помилки; позіхання тощо; безпричинний плач; в'ялість або ж надмірна агресивність; нав'язливі рухи (смикання гудзиків, смоктання губи, пальця тощо); посмикування в плечах, у пальцях рук; відвисання нижньої щелепи; зігнутість спини; в'яла постава; заплітання ніг тощо). (Потрібно чітко дотримуватися граничного навантаження та тривалості заняття згідно встановлених норм, домірного темпу; час від часу змінювати етап спокою на рухові види діяльності дітей; вчасно завершувати заняття).

30. Визначає кращих дітей і засуджує інших у присутності ровесників. (Потрібно відмічати кращі відповіді чи творчі роботи дітей, їхні конкретні успіхи, проте обов'язково підтримувати, відзначати і схвалювати решту дітей; завершувати заняття на позитивній ноті, дякуючи усім дітям за роботу та старанність).

31. Дуже поверхнево або ж зовсім не оцінює (не аналізує, не перевіряє) кінцеві результати продуктивних видів діяльності дітей. (Потрібно обов'язково, якщо не на занятті за браком часу, то після заняття віднайти можливість позитивно оцінити (краще від імені казкового чи ігрового персонажу) результати роботи дітей: малюнок чи поробку; викладені за допомогою карток задачу, з фішок - слова, з кубиків - будиночок; написаних у зошиті паличок тощо, щоб

забезпечити подальший інтерес до виконання дітьми завдань і бажання працювати далі).

32. Просить у заключній частині заняття пригадати все, чим діти займалися від самого початку. (Достатньо буде запитати, чи сподобалося дітям заняття; що найбільше їм сподобалося і запам'яталося).

33. Не дотримується граничного навантаження та тривалості заняття. (Потрібно не зловживати даною нормою, яка визначена нормативними документами; допустимо подовжувати лише інтегроване заняття на 5-10 хв залежно від вікової категорії дітей).

Підготувала вихователь-методист В. Л. Пловайко